

Politeja

Nr 1(88/1), 2024, s. 205-221

<https://doi.org/10.12797/Politeja.20.2024.88.1.12>

Licencja: CC BY-NC-ND 4.0

Beata PRZYBYLSKA-MASZNER 

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

beata.przybylska-maszner@amu.edu.pl

WPŁYW WOJNY W UKRAINIE NA ROZWÓJ POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA I OBRONY UNII EUROPEJSKIEJ

ABSTRACT

The Impact of Russia's 2022 Invasion of Ukraine on EU Security and Defence Policy

In recent years, the European Union has continuously expanded its role in the area of security and defense policy. This process gained momentum following Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022. New decisions and initiatives on common defense were developed due to the effects of the war, which changed the dynamics of interaction between institutions and member states. The analysis highlights how the EU is using the opportunities created by crises to strategically expand its security policy mandate. It also examined how the war in Ukraine led to the establishment of new security and defense initiatives, which affected its geopolitical position.

Keywords: War in Ukraine, European Union, Common Security and Defense Policy, European security

Słowa kluczowe: wojna w Ukrainie, Unia Europejska, wspólna polityka bezpieczeństwa i obrony, bezpieczeństwo europejskie

WPROWADZENIE

W 2014 r. Rosja zaanektowała Krym, a następnie wsparła prorosyjskich separatystów kontrolujących części regionu Donbasu i rozpoczęła kolejny etap wojny hybrydowej przeciwko Ukrainie. Dnia 24 lutego 2022 r. rozpoczęła niesprowokowaną i nieuzasadnioną agresję militarną na Ukrainę. Ta agresja miała na celu nie tylko podporządkowanie Ukrainy, ale także zrewidowanie europejskiego porządku bezpieczeństwa. Rosyjska inwazja na Ukrainę wywołała falę szoku w państwach europejskich, zrujnowała dotychczasowy kruchy ład relacji międzyrządowych i znacząco wpłynęła na pełnioną rolę w zakresie bezpieczeństwa europejskich organizacji międzynarodowych, w szczególności Unii Europejskiej. Wydarzenia związane z wojną w Ukrainie wpisały się w serię kryzysów zewnętrznych, którym UE musiała sprostać podczas dwóch ostatnich dekad¹. Te kryzysy stymulowały dalszy rozwój UE w obszarze polityki bezpieczeństwa i obrony². W artykule skupiono się na wpływie wojny na rozwój polityki bezpieczeństwa i obrony UE, ze szczególnym naciskiem na to, jak wojna w Ukrainie zaczęła przekształcać Unię w silniejszego aktora w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Przygotowując artykuł, oparto się na konstrukcie, w którym nowe decyzje i inicjatywy na rzecz wspólnej obronności są rozwijane z uwagi na skutki wojny; a ta zmienia dynamikę pomiędzy instytucjami ponadnarodowymi a państwami członkowskimi. Artykuł ten ma na celu pogodzenie argumentów neofunkcjonalizmu i podejścia liberalizmu międzyrządowego, aby wyjaśnić procesy zachodzące wewnątrz UE. Aby zilustrować te procesy, przedstawiono studium przypadku dotyczące rozwoju nowych inicjatyw obronnych UE po wybuchu wojny.

W niniejszym opracowaniu przyjęto pragmatyczne i zorientowane na problemy podejście metodologiczne i teoretyczne. Artykuł można zatem postrzegać jako wykorzystujący w badaniu eklektyzm analityczny, który wspiera wysiłki ukierunkowane na selektywne wykorzystanie konstruktów teoretycznych osadzonych w rywalizujących tradycjach badawczych w celu budowania argumentów³. Zaproponowane podejścia oferują złożone historie przyczynowe, które selektywnie łączą komponenty analityczne, w szczególności mechanizmy przyczynowe, z narracjami, osadzonymi w konkurencyjnych tradycjach badawczych⁴. Zgodnie z tym pragmatycznym podejściem w artykule

¹ Kryzysy w UE były szeroko omawiane w literaturze naukowej. Zob. J. Caporaso, *Europe's Triple Crisis and the Uneven Role of Institutions: The Euro, Refugees and Brexit*, „Journal of Common Market Studies” 2018, vol. 56, nr 6, s. 1345-1361; M.K.D. Cross, *The Politics of Crisis in Europe*, Cambridge 2017; D. Dinan, N. Nugent, W.-E. Paterson, *The European Union in Crisis*, London 2017; F. Schimmelfennig, *European Integration (Theory) in Times of Crisis. A Comparison of the Euro and Schengen Crises*, „Journal of European Public Policy” 2018, vol. 25, nr 7, s. 969-989.

² Por. m.in. D. Fiott, *In Every Crisis an Opportunity? European Union Integration in Defence and the War on Ukraine*, „Journal of European Integration” 2023, vol. 45, nr 3, s. 447-462.

³ R. Sil, P.J. Katzenstein, *Analytic Eclecticism in the Study of World Politics: Reconfiguring Problems and Mechanisms Across Research Traditions*, „Perspectives on Politics” 2010, vol. 8, nr 2, s. 411-431.

⁴ Por. m.in. M. Lovato, *The Internal Contestation of EU Foreign and Security Policy: A Literature Review of the Implications of Intra-EU Contestation on Crises and Conflicts*, „JOINT Research Papers” 2021, nr 1, September, [online] <https://www.jointproject.eu/?p=516>, 1 II 2024.

zastosowano metodę śledzenia procesów, polegającą na wyjaśnianiu wyników w formie badań zorientowanych na problem, stanowiącą skuteczną strategię uchwycenia wielości przyczyn i powiązania ich ze sobą⁵.

Tekst ma następującą strukturę. Jego pierwsza część dotyczy istniejących wybranych zmiennych wpływających na zakres kompetencji UE w obszarze polityki bezpieczeństwa i obrony, a także dyskusji teoretycznych stanowiących podstawę tego artykułu. Następnie zaprezentowano studium przypadku dotyczące rozwoju polityki bezpieczeństwa i obrony UE, które ilustruje, w jaki sposób i w jakim zakresie kompetencje instytucji zostały wzmocnione w trakcie wojny w Ukrainie. Opracowanie zakończono wnioskami dotyczącymi implikacji dalszego rozwoju unijnej polityki bezpieczeństwa i obrony. Artykuł czerpie z różnych nurtów literatury dotyczącej integracji europejskiej i kryzysu, aby zbadać i wyjaśnić decyzje podjęte po wojnie rosyjsko-ukraińskiej w roku 2022⁶. W badaniach oparto się na analizie oficjalnych dokumentów, literatury, oświadczeń politycznych, doniesień mediów i dwóch ustrukturyzowanych wywiadów z urzędnikami Komisji Europejskiej. Specjalistyczne raporty zespołów doradczych były ważnym dodatkowym wsparciem dla dokonania ustaleń.

CZYNNIKI WARUNKUJĄCE ROZWÓJ WSPÓLNEJ POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA I OBRONY UE

Analizując wpływ wojny w Ukrainie na rozwój instrumentów wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony UE, należy uwzględnić szerszy zakres zmiennych kontekstowych i wewnętrznych, zgodnie z założeniami funkcjonalnego rozwoju organizacji. Dla zrozumienia rozwoju sytuacji trzeba wskazać, że wcześniejsze decyzje i pomysły w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony posłużyły jako warunek wstępny dla nowych inicjatyw rozpoczętych w 2022 r., zwłaszcza po przyjęciu globalnej strategii UE z 2016 r., często postrzeganej jako przełomowy moment dla integracji w obszarze europejskiego bezpieczeństwa i obrony⁷. Impakt, jaki wywarła strategia⁸, spłótl się z presją, która była wynikiem pogarszającej się sytuacji bezpieczeństwa w związku z aneksją Krymu przez Rosję w 2014 r., brexitem, zachwianymi relacjami transatlantyckimi w okresie prezydentury Donalda Trumpa, atakami terrorystycznymi w Europie i kryzysem migracyjnym. Taka sytuacja stworzyła silny impuls do nowych

⁵ D. Beach, R.B. Pedersen, *Process-Tracing Methods*, Ann Arbor 2019, s. 283.

⁶ M. Becker, T. Gehring, *Explaining EU Integration Dynamics in the Wake of COVID-19: A Domain of Application Approach*, „Journal of European Public Policy” 2023, vol. 30, nr 2, s. 334-353; L. Hooghe, G. Marks, *Grand Theories of European Integration in the Twenty-First Century*, „Journal of European Public Policy” 2019, vol. 26, nr 8, s. 1113-1133.

⁷ N. Tocci, *Towards a European Security and Defence Union: Was 2017 a Watershed?*, „Journal of Common Market Studies” 2018, vol. 56, nr S1, s. 131-141.

⁸ Por. E. Barbé, P. Morillas, *The EU Global Strategy: The Dynamics of a More Politicized and Politically Integrated Foreign Policy*, „Cambridge Review of International Affairs” 2019, vol. 32, nr 6, s. 753-770.

bodźców integracyjnych w dziedzinie bezpieczeństwa⁹. Ten szerszy kontekst uruchamiania inicjatyw i narzędzi był istotnym warunkiem wstępnym decyzji, które musiały zostać podjęte po wybuchu wojny na Ukrainie w 2022 r. Jak argumentuje Fabrizio Coticchia, *zewnątrzny szok wojny jeszcze bardziej ukształtował europejski scenariusz polityczny, który po dziesięcioleciach braku mobilności był już w budowie w odniesieniu do polityki obronnej*¹⁰. Można argumentować, że kryzysy były katalizatorami znaczących przełomów i postępów w procesie integracji¹¹. Wojna w Ukrainie posłużyła jako kolejny bodziec do dalszych postępów w budowie wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO).

W ostatniej dekadzie proces kształtowania polityki bezpieczeństwa i obrony UE wyraźnie znajdował się w fazie permanentnego kryzysu¹². Można jednak wykazać istniejące różnice między tym z przeszłości a dwoma najnowszymi, czyli pandemią COVID-19¹³ i wojną Rosji z Ukrainą. W obliczu tych dwóch kryzysów istniała większa gotowość do akceptacji wspólnych europejskich rozwiązań. Co więcej, Unia przeszła proces wyciągania wniosków z wcześniejszych, co miało wpływ na efektywność przyjmowanych rozwiązań¹⁴. W pracach Marka Rhinarda¹⁵ dowiedziono, że kryzysy jako „zdarzenia ułatwiające” mogą prowadzić do politycznych skutków ubocznych, w przypadku których państwa członkowskie zwracają się do UE o większą aktywność. W tego typu sytuacjach kryzysowych kształtowanie polityki jest szybsze, bardziej ekskluzywne i opiera się na innych przesłankach niż przyjęte do tej pory, a zatem istnieje większe prawdopodobieństwo, że doprowadzi do zmian. W kontekście unijnej polityki kryzysowej i procesu decyzyjnego instytucje i przywódca UE wykazują dużą chęć przekraczania ograniczeń

⁹ L. Béraud-Sudreau, A. Pannier, *An “Improbable Paris–Berlin–Commission Triangle”: Usages of Europe and the Revival of EU Defence Cooperation After 2016*, „Journal of European Integration” 2021, vol. 43, nr 3, s. 295-310; C. Håkansson, *The European Commission’s New Role in EU Security and Defence Cooperation: The Case of the European Defence Fund*, „European Security” 2021, vol. 30, nr 4, s. 589-608.

¹⁰ F. Coticchia, *A Watershed Moment? European Defence and the War in Ukraine*, [w:] *Facing War: Rethinking Europe’s Security and Defence*, red. S. Giusti, G. Grevi, Milan 2022, s. 23-34.

¹¹ M. Riddervold, A. Newsome, J. Trondal, *European Union Crisis: An Introduction*, [w:] *The Palgrave Handbook of EU Crises*, red. M. Riddervold, J. Trondal, Cham 2021, s. 8.

¹² F.M. Ferrara, H.P. Kriesi, *Crisis Pressures and European Integration*, „Journal of European Public Policy” 2022, vol. 29, nr 9, s. 1351-1373; J. Zeitlin, F. Nicoli, B. Laffan, *Introduction: The European Union Beyond the Polycrisis? Integration and Politicization in an Age of Shifting Cleavages*, „Journal of European Public Policy” 2019, vol. 26, nr 7, s. 963-976; F. Zuleeg, J.A. Emmanouilidis, R. Borges de Castro, *Europe in the Age of Permacrisis*, European Policy Center, 11 III 2021, [online] <https://www.epc.eu/en/Publications/Europe-in-the-age-of-permacrisis~3c8a0c>, 1 II 2024.

¹³ S. Ladi, D. Tsarouhas, *EU Economic Governance and Covid-19: Policy Learning and Windows of Opportunity*, „Journal of European Integration” 2020, vol. 42, nr 8, s. 1041-1056; R. Alcaro, N. Tocci, *Navigating a Covid World: The European Union’s Internal Rebirth and External Quest*, „The International Spectator” 2021, vol. 56, nr 2, s. 1-18.

¹⁴ C.M. Radaelli, *Policy Learning and European Integration*, „Journal of Common Market Studies” 2022, vol. 60, nr S1, s. 12-25.

¹⁵ M. Rhinard, *The Crisisification of Policy-Making in the European Union*, „Journal of Common Market Studies” 2019, vol. 57, nr 3, s. 616-633.

prawnych i politycznych¹⁶. W rezultacie instytucje ponadnarodowe UE mogą realizować swoje programy polityczne i wzmacniać swoją rolę na arenie międzynarodowej.

Ważnym aspektem wpływającym zarówno na działania państw, jak i na decyzje polityczne w ramach Rady Europejskiej jest akceptacja społeczna wzmocnienia integracji w obszarze bezpieczeństwa i obronności. Rosyjska inwazja na Ukrainę w 2022 r. była momentem przełomowym dla publicznego postrzegania bezpieczeństwa i obrony UE. Badania ankietowe przeprowadzone w pierwszym miesiącu po wybuchu wojny wykazały, że inwazja przyspieszyła już trwającą zmianę w tej kwestii, co oznaczało, że coraz częściej obywatele UE wyrażali swój niepokój o bezpieczeństwo europejskie, postrzegając świat jako będący w stanie przedwojennym¹⁷. Wyniki badań potwierdzają, że istniała szeroka akceptacja wśród opinii publicznej wysiłków UE w zakresie bezpieczeństwa i obrony¹⁸. Chociaż wsparcie przed agresją na Ukrainę było już wysokie, rosyjska inwazja spowodowała znaczny wzrost poparcia WPBiO, m.in. w państwach graniczących z Rosją, a także kilku tradycyjnie neutralnych. Najdobitniejszym przykładem jest kasus duński. W wyniku wojny Dania zrezygnowała z klauzuli *opt-out* w odniesieniu do polityki obronnej UE, którą otrzymała w 1993 r. Duńczycy zgodzili się przystąpić do WPBiO po referendum zorganizowanym 1 czerwca 2022 r. (66,9% głosów za).

Coraz liczniejsza literatura poświęcona neofunkcjonalistycznej dynamice w rozwoju polityki bezpieczeństwa i obrony UE¹⁹ wskazuje na jej stymulowany rozwój. Ogromny wpływ na to ma poszerzenie kompetencji instytucji, w szczególności Komisji Europejskiej²⁰. Niektórzy badacze wyjaśniają rolę Komisji we współpracy UE w zakresie

¹⁶ J. White, *Constitutionalizing the EU in an Age of Emergencies*, „Journal of Common Market Studies” 2023, vol. 61, nr 3, s. 781-796.

¹⁷ I. Krastev, M. Leonard, *The Crisis of European Security: What Europeans Think About the War in Ukraine*, European Council on Foreign Relations, 9 II 2022, [online] <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-european-security-what-europeans-think-about-the-war-in-ukraine/>, 1 II 2024.

¹⁸ Ó. Fernández i in., *The Impact of Russia's 2022 Invasion of Ukraine on Public Perceptions of EU Security and Defence Integration: A Big Data Analysis*, „Journal of European Integration” 2023, vol. 45, nr 3, s. 463-485; E. Michaels, R. Kissack, *Evaluating the National Acceptability of EU External Action: Conceptual Framework for the ENGAGE Project*, Barcelona 2021, *ENGAGE Working Paper Series*, nr 2, [online] <https://www.engage-eu.eu/publications/evaluating-the-national-acceptability-of-eu-external-action>, 1 II 2024.

¹⁹ J. Bergmann, *Neofunctionalism and EU External Policy Integration: The Case of Capacity Building in Support of Security and Development (CBSD)*, „Journal of European Public Policy” 2019, vol. 26, nr 9, s. 1253-1272; P. Haroche, *Supranationalism Strikes Back: A Neofunctionalist Account of the European Defence Fund*, „Journal of European Public Policy” 2020, vol. 27, nr 6, s. 853-872; A. Niemann, *Theorising Internal Security Cooperation in the European Union: A Neofunctionalist Perspective*, [w:] *Theorising Internal Security Cooperation in the European Union*, red. M. Rhinard, R. Bossong, Oxford 2016, s. 129-155.

²⁰ P. Haroche, *A “Geopolitical Commission”: Supranationalism Meets Global Power Competition*, „Journal of Common Market Studies” 2022, vol. 61, nr 4, s. 970-987; C. Lavallée, *The European Commission's Position in the Field of Security and Defence: An Unconventional Actor at a Meeting Point*, „Perspectives on European Politics & Society” 2011, vol. 12, nr 4, s. 371-389; M.-H. Chou, M. Riddervold, *The Unexpected Negotiator at the Table: How the European Commission's Expertise Informs Intergovernmental EU Policies*, „Politics & Governance” 2015, vol. 3, nr 1, s. 61-72; M. Riddervold, J. Trondal, *The Commission's Informal Agenda-Setting in the CFSP. Agenda Leadership, Coalition-Building, and Community Framing*, „Comparative European Politics” 2020, vol. 18, nr 6, s. 944-962.

bezpieczeństwa i obrony jako formę „pełzających kompetencji”, w ramach której Komisja była w stanie rozszerzyć swoją rolę w europejskiej współpracy obronnej w drodze długoterminowego procesu historycznego, który został wzmocniony przez kryzysy i istotne wydarzenia²¹. Czerpiąc z dynamiki neofunkcjonalizmu, wyjaśnić można utworzenie Europejskiego Programu Badań nad Bezpieczeństwem, który stał się ważną odskocznią dla nowych inicjatyw UE w dziedzinie obronności, takich jak Europejski Fundusz Obronny²². Podążając za neofunkcjonalistycznym rozumieniem polityki²³, można argumentować, że w szczególności WPBiO, na której skupia się ten artykuł, nie osiągnęła do tej pory wystarczającego stopnia rozwoju²⁴.

Inni autorzy zwracali uwagę na zbieżność interesów dużych państw członkowskich, takich jak Francja i Niemcy, oraz instytucji, takich jak Komisja i Europejska Służba Działań Zewnętrznych (ESDZ)²⁵. Celowe „wykorzystanie Europy” do reagowania na kryzysy i zmiany strategiczne może wyjaśniać powstawanie od 2016 r. zarówno nowych, ponadnarodowych, jak i międzyrządowych inicjatyw obronnych UE²⁶. Odmienianie, opierając się na teorii ról, Laura Chappell, Theofanis Exadaktylos i Petar Petrov znaleźli poparcie dla argumentu, że podmioty takie jak Komisja i ESDZ rozszerzyły swoje kompetencje w zakresie bezpieczeństwa i obrony UE²⁷. Zależało to jednak od oczekiwań dotyczących roli ze strony państw członkowskich, zwłaszcza tych największych. Ramy utrzymania międzyrządowości w połączeniu z rosnącą rolą polityczną Komisji wpisują się także w proces utworzenia Europejskiego Funduszu Obrony²⁸.

Wzmocnienie współpracy w zakresie polityki bezpieczeństwa i obrony na szczeblu UE w dalszym ciągu jest mocno powiązane z ambicjami państw członkowskich UE. Daniel Fiott, odwołując się do międzyrządowego liberalizmu, argumentuje, że instytucje UE, takie jak Komisja, *nie odegrały decydującej roli* w powołaniu Europejskiej Agencji Obrony ani w przyjęciu unijnego pakietu obronnego z roku 2009²⁹. Zauważyć także należy znaczenie patriotyzmu gospodarczego dla państw członkowskich i argument,

²¹ M. Citi, *Revisiting Creeping Competences in the EU: The Case of Security R&D Policy*, „Journal of European Integration” 2014, vol. 36, nr 2, s. 135-151.

²² O. Martins, J. Mawdsley, *Sociotechnical Imaginaries of EU Defence: The Past and the Future in the European Defence Fund*, „Journal of Common Market Studies” 2021, vol. 59, nr 6, s. 1458-1474.

²³ L. Hooghe, G. Marks, *A Postfunctional Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining*, „British Journal of Political Science” 2009, vol. 39, nr 1, s. 1-23.

²⁴ P. de Wilde, M. Zürn, *Can the Politicization of European Integration Be Reversed?*, „Journal of Common Market Studies” 2012, vol. 50, nr S1, s. 137-153.

²⁵ M.W. Bauer, S. Becker, *The Unexpected Winner of the Crisis: The European Commission's Strengthened Role in Economic Governance*, „Journal of European Integration” 2014, vol. 36, nr 3, s. 213-229.

²⁶ L. Béraud-Sudreau, A. Pannier, *An “Improbable Paris–Berlin–Commission Triangle”...*, s. 295-310.

²⁷ L. Chappell, T. Exadaktylos, P. Petrov, *A More Capable EU? Assessing the Role of the Eu's Institutions in Defence Capability Development*, „Journal of European Integration” 2020, vol. 42, nr 4, s. 583-600.

²⁸ E. Sabatino, *The European Defence Fund: A Step Towards a Single Market for Defence?*, „Journal of European Integration” 2022, vol. 44, nr 1, s. 133-148.

²⁹ D. Fiott, *Defence Industrial Cooperation in the European Union: The State, the Firm and Europe*, London 2019, s. 137.

że ponadnarodowe tworzenie rynku regulacji jest promowane jako sposób na utrzymanie europejskich firm³⁰. Przeprowadzono także wiele badań dotyczących tendencji państw członkowskich UE do powstrzymania się od uwspólnotowienia kwestii bezpieczeństwa i obronności, niechęci do łączenia zasobów, poruszając aspekty interakcji na linii UE–NATO. Członkostwo w NATO było najczęściej postrzegane jako substytut silnej współpracy UE w zakresie bezpieczeństwa i obrony, pozostawiając UE skoncentrowanie się na integracji gospodarczej.

WOJNA W UKRAINIE JAKO IMPULS DO DALSZEGO ROZWOJU INSTRUMENTÓW WSPÓLNEJ POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA I OBRONY

Wojna w Ukrainie w 2022 r. pobudziła nowe inicjatywy i decyzje, które należało podjąć w ramach niespotykane szybkie procesy decyzyjne. W tej części artykułu zbadano kroki podjęte przez instytucje UE i państwa członkowskie w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa po rozpoczęciu wojny. W związku z tym wyjaśniono, w jaki sposób wojna w Ukrainie doprowadziła do procesu kształtowania polityki kryzysu wojennego przez Unię. W momencie jej wybuchu, po prawie dwuletnim okresie przygotowań, Unia była o krok od przyjęcia nowego „strategicznego kompasu” w zakresie bezpieczeństwa i obrony³¹. Proces jego wypracowania wymusił ściśle relacje między instytucjami UE. Tego typu dokument wymagał zarówno poparcia instytucjonalnego, Komisji i ESDZ, jak i poparcia ze strony państw członkowskich. Krokiem ku temu było spotkanie w Wersalu. W deklaracji wersalskiej przywódców UE przyjętej 10-11 marca 2022 r. powtórzono zobowiązanie UE do *zwiększenia odpowiedzialności za własne bezpieczeństwo* i zwiększenia swojej *zdolności do samodzielnego działania*, uznając jednocześnie znaczenie współpracy UE–NATO³². Państwa członkowskie UE zgodziły się na większe inwestycje w zdolności obronne i innowacyjne technologie poprzez zwiększenie wydatków na obronę; wspólne inwestycje, w tym wspólne zamówienia; inwestowanie w zdolności wojskowe, w tym czynniki strategiczne; wzmocnienie synergii w badaniach i innowacjach; rozwój przemysłu obronnego UE. Szefowie państw i rządów UE podkreślili, że wojna Rosji z Ukrainą stanowi *przesunięcie tektoniczne w historii Europy* i opowiadając się za wzmocnieniem europejskich zdolności obronnych, zlecieli Komisji przedstawienie analizy luk w inwestycjach w obronność

³⁰ C. Hoefler, *European Armament Co-Operation and the Renewal of Industrial Policy Motives*, „Journal of European Public Policy” 2012, vol. 19, nr 3, s. 438.

³¹ Rada Unii Europejskiej, *Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, Bruksela, 21 marca 2022 r., [online] <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/pl/pdf>, 1 II 2024.

³² European Council, *Informal Meeting of the Heads of State or Government. Versailles Declaration, 10 and 11 March 2022*, [online] <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>, 1 II 2024.

oraz zaproponowanie dalszych nowych inicjatyw mających na celu wzmocnienie bazy przemysłowej i technologicznej w dziedzinie obronności w Europie³³.

Ostatecznie, 21 marca przywódcy UE zatwierdzili „kompas strategiczny” jako główny i kluczowy *plan działań na rzecz wzmocnienia* polityki bezpieczeństwa i obrony UE do roku 2030. Dokument kwalifikował agresję Rosji przeciwko Ukrainie jako *poważną zmianę geopolityczną*, która podważała interesy UE. Zobowiązał tym samym państwa UE-27 do inwestowania i rozwijania zdolności obronnych, współpracy z partnerami, doskonalenia zarządzania kryzysowego i wzmacniania odporności, aby osiągnąć *wielki krok naprzód* w zakresie bezpieczeństwa i obrony w celu zwiększenia potencjału UE i gotowości do działania, oraz zapewnienia solidarności i wzajemnej obrony.

Komisja korzystała z „kompasu” do uruchamiania inicjatyw, np. dotyczących obronności, cyberobrony i inwestycji w obronę. Wszystkie nowe inicjatywy opracowane po wybuchu wojny opierały się na ambicjach wyrażonych w tym dokumencie. Zgodnie z teoretycznymi założeniami, że instytucje mają zdolność opierania się na deklaracjach i inicjatywach, które zostały już podjęte przez przywódców, „kompas” stał się wyznacznikiem zmiany stymulowanej wydarzeniami we wschodnim sąsiedztwie. Co więcej, państwa członkowskie takie jak Francja, która wiosną 2022 r. sprawowała prezydencję w UE, miały wyraźną ambicję umieszczenia bezpieczeństwa i obrony na wysokim miejscu w priorytetach programu politycznego. W związku z tym Komisja i ESDZ miały wyraźne wsparcie ze strony francuskiej prezydencji UE, która skutecznie przyczyniła się do uwzględnienia wymiaru przemysłu obronnego w „kompasie strategicznym”. Podobnie jak w przeszłości duże państwa członkowskie i instytucje UE ponownie mogły połączyć siły, aby forsować program dotyczący obronności³⁴. Wybuch wojny w Ukrainie, kolejnego kryzysu zewnętrznego, który jak nigdy wcześniej zagroził państwom członkowskim, umieścił politykę bezpieczeństwa i obrony na pierwszym miejscu w programie politycznym UE.

Punktem wyjścia dla UE i jej państw członkowskich było wykazanie znacznego konsensusu i determinacji w reakcji na wojnę na Ukrainie. Z pewnością, zwłaszcza w początkowej fazie, istniały różnice stanowisk pomiędzy państwami członkowskimi, czego przykładem może być to, że Niemcy były bardziej niechętne niż Polska i kraje bałtyckie do wysłania ciężkiej broni w celu wsparcia Ukrainy, a Węgry pozostały w kręgu oddziaływań prorosyjskich. Nie przeszkodziło to jednak UE w skompletowaniu kilkunastu pakietów sankcji, które wyraźnie wpłynęły na sytuację polityczną (m.in. wstrzymanie budowy Nord Stream 2, zamrożenie aktywów Rosyjskiego Banku Centralnego, odcięcie części rosyjskich banków od systemu SWIFT, ograniczenie importu węgla, dotkliwe ograniczenie handlu kluczowymi technologiami, sankcje indywidualne nałożone na prezydenta Władimira Putina i jego otoczenie) oraz utrzymanie silnego stopnia jedności.

³³ Komisja Europejska, *Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Analiza luk inwestycyjnych w zakresie obronności i dalsze działania*, Bruksela, 18 maja 2022 r., JOIN(2022) 24 final.

³⁴ L. Béraud-Sudreau, A. Pannier, *An “Improbable Paris–Berlin–Commission Triangle”...*, s. 295-310.

Wdrażając postanowienia „kompasu strategicznego” i deklaracji wersalskiej, 18 maja opublikowano wspólny komunikat w sprawie analizy luk w inwestycjach w obronności. Proponowano w nim m.in. utworzenie wspólnych zamówień w dziedzinie obronności, a także krótkoterminowego instrumentu UE o wartości 500 mln euro mającego na celu wzmocnienie zdolności przemysłu obronnego przez wspólne zamówienia. Te działania miały zostać wpisane w nowy europejski program inwestycji w obronność. W swoim konkluzjach z 30-31 maja przywódcy państw i szefowie rządów zgromadzeni w Radzie Europejskiej potwierdzili determinację UE we wdrażaniu „kompasu strategicznego” i zwrócili się do Rady o zbadanie pięciu kwestii wskazanych w analizie luk w inwestycjach w obronność. Przywódcy UE przyznali, że w przypadku tych państw członkowskich, które także są członkami NATO, Sojusz pozostał podstawą ich zbiorowej obrony. Jednak istotne stało się zobowiązanie do wyjaśnienia możliwości zastosowania unijnych mechanizmów wzajemnej pomocy na mocy art. 42 ust. 7 *Traktatu o Unii Europejskiej*³⁵. W liście skierowanym do innych przywódców państw UE Finlandia i Szwecja przypomniały o klauzuli wzajemnej pomocy, która w trybie tego artykułu określa obowiązek *pomocy i wsparcia wszelkimi dostępnymi środkami*, zgodnie z art. 51 *Karty Narodów Zjednoczonych*. Wezwano do wyciągnięcia wniosków z pierwszej aktywacji klauzuli w 2015 r., co mogłoby pomóc w wyjaśnieniu procedury, którą należy zastosować w przypadku nowej konieczności jej aktywacji. W tym samym okresie wypracowane zostało stanowisko Parlamentu Europejskiego, które Komisja Spraw Zagranicznych (AFET) przyjęła 11 maja jako raport zawierający zalecenia dotyczące unijnej polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony po rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Zalecono w nim szybkie wykonanie postępu w tworzeniu unii obronnej przez realizację działań w ramach „kompasu strategicznego”, który miałby w przyszłości posłużyć jako podstawa wspólnej obrony UE. W sprawozdaniu wezwano do powołania stałych posiedzeń Rady w składzie ministrów obrony UE i uczynienia strategicznej autonomii europejskiej nadrzędnym celem na drodze do zapewnienia całościowego podejścia do polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony UE. To było bardzo daleko idące przyszłe zobowiązanie wzywające do wzięcia odpowiedzialności za dalsze zaangażowanie we wdrażanie i kontrolę Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju i „kompasu strategicznego”.

W tym okresie część projektów, które wcześniej wydawały się niemożliwe do realizacji z prawnego punktu widzenia na poziomie Komisji Europejskiej, jak np. wspólne zamówienia publiczne, zostało przeorientowanych w taki sposób, aby znaleźć wspólnotowe rozwiązanie. Ten proces rozwoju wpisał się w wyraźny trend w kształtowaniu polityki UE, w którym państwa członkowskie znajdujące się w kryzysie zwracają się do „poziomu UE” i żądają od instytucji, aby „zrobiły więcej”. Instytucje UE starały się w tej sytuacji realizować swój program polityczny, wykorzystując zapewnienia przywódców UE do realizowania własnych ambicji. Fiott podkreślił rolę Komisji, która wykorzystała

³⁵ *Traktat o Unii Europejskiej*, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE 2016, C 202. Szerzej na ten temat: E. Perot, *NATO, the EU and the Return of Collective Defence*, „CSDS Policy Brief” 2022, nr 12; H. Maurer, R.G. Whitman, N. Wright, *The EU and the Invasion of Ukraine: A Collective Responsibility to Act?*, „International Affairs” 2023, vol. 99, nr 1, s. 219-238.

szansę na usprawnienie polityki UE w obszarze wspólnych zamówień w dziedzinie obronności³⁶. Taka możliwość była warunkowana uzyskaniem zgody od Rady Europejskiej. Te dwa poziomy, ponadnarodowy i międzyrządowy, spłoty swe działania na rzecz osiągnięcia wspólnych celów politycznych. To stanowiło o swoistej dynamice międzyinstytucjonalnej, która wpływała na podejmowanie efektywnych decyzji. Przykładem potwierdzającym powyższe rozważania może być wykorzystanie Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju i wsparcie zbrojeniowe dla Ukrainy. Mimo zauważalnej rozbieżności interesów i różnego postrzegania zagrożeń przez państwa członkowskie udało się wypracować kompromis, choć najczęściej łagodzone kryteria wyjściowe współpracy³⁷. Przeważa stanowisko, że w przypadku podejmowanych inicjatyw w obszarze bezpieczeństwa Komisja wykorzystała sytuację związaną z kryzysem spowodowanym wojną rosyjsko-ukraińską do poszerzenia swojej roli politycznej³⁸. Uzasadniając swoje decyzje, Komisja Europejska często odwoływała się do sukcesów w walce z pandemią, gdzie stosowano podobne mechanizmy reakcji międzyinstytucjonalno-rządowej. Jednak nie wszystkie pomysły zostały od razu zrealizowane, czego przykładem są obligacje w celu finansowania wydatków na obronność.

Niewątpliwie sukcesem pierwszego etapu działań na rzecz wsparcia Ukrainy było uzgodnienie, kilka dni po wybuchu wojny, wykorzystania Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju do finansowego wsparcia dostaw broni na Ukrainę. Dnia 27 lutego 2022 r. Rada Europejska jednomyślnie zdecydowała o wykorzystaniu tego narzędzia, pokazując, że w pilnych okolicznościach państwa członkowskie potrafią wspólnie podjąć decyzję i elastycznie wykorzystać istniejący instrument. Instrument ten – utworzony w marcu 2021 r., po kilku latach debaty – nie miał na celu finansowania dostaw broni i amunicji do państwa znajdującego się w sytuacji konfliktu zbrojnego, lecz wspieranie działań mających na celu wzmocnienie zdolności militarnych i obronnych państw trzecich. Jego pułap finansowy, początkowo ustalony na 5 mld euro na lata 2021-2027, później był kilkakrotnie korygowany przez Radę Europejską, co pozwoliło na jego podniesienie do ponad 12 mld euro. Do marca 2023 r. Unia przekazała Ukrainie za pośrednictwem tego instrumentu pomoc wojskową wartości około 3,6 mld euro³⁹.

Kolejnym osiągnięciem była inicjatywa na rzecz wzmocnienia europejskiego przemysłu obronnego przez wspólne zamówienia (EDIRPA). Już 19 lipca 2022 r. Komisja przedstawiła wniosek dotyczący rozporządzenia w tej sprawie, który był skutkiem udzielenia jej w tej kwestii mandatu na szczycie w Wersalu. EDIRPA to krótkoterminowy instrument wspólnych zamówień w dziedzinie obronności o wartości 500 mln euro. Jego celem jest zlikwidowanie najpilniejszych i najbardziej krytycznych luk

³⁶ D. Fiott, *In Every Crisis...*, s. 455.

³⁷ S. Clapp, *European Defence Industry Reinforcement Through Common Procurement Act (EDIRPA)*, Brussels 2023; C. Hoeffler, *Beyond the Regulatory State? The European Defence Fund and National Military Capacities*, „Journal of European Public Policy” 2023, vol. 30, nr 7, s. 1281-1304.

³⁸ C.M. Radaelli, *Policy Learning...*

³⁹ Początkowy budżet instrumentu w wysokości 5 mld euro na lata 2021-2027 zwiększono o 2 mld euro w 2023 r. (nie wykluczając jego dalszego zwiększenia o 3,5 mld euro).

w zdolnościach obronnych oraz zachęcenie państw członkowskich do wspólnego zamawiania produktów obronnych. Ponadto Komisja zaproponowała rozporządzenie w sprawie europejskiego programu inwestycji w dziedzinie obronności jako punktu odniesienia dla przyszłych wspólnych projektów rozwojowych i zamówień publicznych⁴⁰. Innym działaniem wartym odnotowania była wojskowa misja szkoleniowa (EUMAM) uruchomiona w listopadzie 2022 r. w celu zwiększenia potencjału wojskowego ukraińskich sił zbrojnych. Mandat misji ustalono na dwa lata, a na pokrycie wspólnych kosztów w tym okresie przeznaczono 106,7 mln euro⁴¹.

Jak podkreśla Giselle Bosse, *reakcja UE na wojnę rosyjską z Ukrainą w 2022 r. została powszechnie opisana jako bezprecedensowa pod względem zakresu i nieoczekiwanej szybkości, wykazując rzadką jedność wśród jej państw członkowskich*⁴². Rozwój w obszarze bezpieczeństwa i obrony, w tym wspieranie wspólnych zakupów materiałów, to wrażliwe obszary polityki, w przypadku których państwa członkowskie tradycyjnie wahały się, czy przyznać UE i jej instytucjom większą rolę polityczną. Nowe wydarzenia opisane w tym artykule można w tym względzie postrzegać jako krok naprzód w procesie integracji. Ustalenia te znajdują również odzwierciedlenie w rosnącej literaturze na temat osłabienia międzyrządowości w ramach rozwoju polityki bezpieczeństwa i obrony UE⁴³.

PODSUMOWANIE

Rosyjska inwazja na Ukrainę spowodowała najpoważniejszy konflikt na kontynencie europejskim od wojen bałkańskich w latach 90. Po roku wojny liczba ofiar wojskowych i cywilnych, wysiedleńców i zniszczeń materialnych jest ogromna. Podobnie jak wojna bałkańska, tak i też ta odcisnęła piętno na kształtowaniu UE, w szczególności jej polityki bezpieczeństwa i obrony. Jednak w przeciwieństwie do wojen bałkańskich zrodziła ona pytania, które w latach po zimnej wojnie były prawie nie do pomyślenia, a dotyczące otwartej wojny NATO–Rosja i potencjalnego użycia taktycznej broni nuklearnej. Spowodowała też powrót szeregu wątpliwości dotyczących tego, czy europejska obrona powinna tylko opierać się na gwarancjach w ramach Sojuszu. W nowej odsłonie ładu międzynarodowego wojna w Ukrainie wzmocniła aspiracje państw członkowskich UE dotyczące europejskiej autonomii strategicznej. Przełomowy

⁴⁰ Dnia 18 stycznia 2023 r. sprawozdawcy z Podkomisji Bezpieczeństwa i Obrony (SEDE), Komisji Spraw Zagranicznych (AFET) i Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii (ITRE) opublikowali projekt sprawozdania, proponując m.in. potrojenie budżetu EDIRPA do 1,5 mld euro.

⁴¹ Rada Unii Europejskiej, *Ukraina: UE uruchamia misję pomocy wojskowej*, komunikat prasowy, 15 listopada 2022 r., [online] <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/11/15/ukraine-eu-launches-military-assistance-mission/>, 1 II 2024.

⁴² G. Bosse, *Values, Rights, and Changing Interests: The Eu's Response to the War Against Ukraine and the Responsibility to Protect Europeans*, „Contemporary Security Policy” 2022, vol. 43, nr 3, s. 533.

⁴³ M. Riddervold, *(Not) in the Hands of the Member States: How the European Commission Influences EU Security and Defence Policies*, „Journal of Common Market Studies” 2016, vol. 54, nr 2, s. 353-369.

moment dla UE w zakresie bezpieczeństwa i obrony pozwolił na wykorzystanie Europejskiego Instrumentu na rzecz Pokoju do dostarczenia broni państwu będącemu w stanie wojny. Ten fundusz wykorzystano w bezprecedensowy sposób do finansowania nowych wspólnych zamówień broni artyleryjskiej dla Ukrainy. W poniższych wnioskach wskazano na kilka kluczowych czynników determinujących dalszy rozwój polityki bezpieczeństwa i obrony UE.

Od czasu traktatu z Lizbony toczyła się dyskusja na temat „renacjonalizacji” lub „deeuropizacji” europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa⁴⁴; opisane wydarzenia 2022 i 2023 r. mogą wskazywać na przyspieszenie tych procesów w obszarze polityki bezpieczeństwa i obrony. Wnioski zawarte w tym artykule podkreślają rolę instytucji UE, w szczególności Komisji, w kształtowaniu europejskiej obronności, a tym samym wzmacniania geopolitycznej pozycji Unii Europejskiej.

Obszary, w których UE znacząco zainwestowała w budowanie pokoju, wydają się coraz bardziej niestabilne. Co więcej, wydaje się, że zestaw narzędzi, który UE opracowuje, aby zaradzić fragmentacji przez zintegrowane podejście do kryzysów i konfliktów, wydaje się sprzeczny z narzędziami zbiorowej obrony, których wymaga wojna w Ukrainie. Rzeczywiście UE, a zwłaszcza jej państwa członkowskie, stoją obecnie przed trudnymi wyborami dotyczącymi rodzaju zdolności, które należy pozyskać na potrzeby ich polityki bezpieczeństwa. Mając na uwadze Ukrainę, wskazane jest, aby wzmocnić zdolności wojskowe, podczas gdy do tej pory wypracowane narzędzia wymagane do zintegrowanego podejścia związane były z paradygmatem odporności i radzenia sobie z zagrożeniami hybrydowymi przede wszystkim środkami dyplomatycznymi.

Wielobiegunowa konkurencja w regionach dotkniętych kryzysem utrzyma się. To stanowi poważne wyzwanie dla UE jako podmiotu zapewniającego bezpieczeństwo. Chociaż UE poprzednio miała pełne wsparcie instytucji międzynarodowych i innych państw w obszarach objętych konfliktem, obecnie konkuruje z innymi mocarstwami opowiadającymi się za innymi poglądami na porządek międzynarodowy, które mogą również działać za pośrednictwem sponsorowanych przez państwo podmiotów niepaństwowych, aby udaremnić cele UE. Rosyjska agresja na Ukrainę to preludium do występowania konfliktów na innych obszarach, gdzie Rosja we współpracy z Chinami może aktywnie próbować podważać międzynarodowy ład globalny oparty na zasadach. Jednakże wojna w Ukrainie pokazała również ograniczenia Rosji. Poważne osłabienie militarne i gospodarcze Rosji najprawdopodobniej zmniejszy jej wpływ na świecie i uzależni ją od chińskiej współpracy. Wojna w Ukrainie zmieni zatem zasady gry w polityce bezpieczeństwa UE, ponieważ kontekst, w którym należy formułować i wdrażać polityki, drastycznie się zmienił.

W myśleniu o UE jako o aktorze bezpieczeństwa ważne jest także ponowne ustalenie relacji między Europą a Stanami Zjednoczonymi w kontekście odnowionego

⁴⁴ P. Müller, K. Pomorska, B. Tonra, *The Domestic Challenge to EU Foreign Policy-Making: From Europeanisation to de-Europeanisation?*, „Journal of European Integration” 2021, vol. 43, nr 5, s. 519-534; D.C. Thomas, *The Return of Intergovernmentalism? De-Europeanisation and EU Foreign Policy Decision-Making*, „Journal of European Integration” 2021, vol. 43, nr 5, s. 619-635.

prymatu NATO w sprawach europejskich i zinstytucjonalizowanych ram współpracy UE–NATO. Duża część rozwoju UE w dziedzinie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa od lat 90. XX w. dotyczyła wypracowywania autonomicznego stanowiska w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi⁴⁵. Obecny kontekst wydarzeń międzynarodowych pozostawia mniej miejsca dla UE jako pełnoprawnego podmiotu zajmującego się bezpieczeństwem. Trzeba przyznać, że wydaje się, iż państwa europejskie w końcu zrozumiały potrzebę większych wydatków na obronę. Powstał nowy „kompas strategiczny” i kontynuowane są inicjatywy, takie jak stała współpraca strukturalna. Jednakże dalsza dyskusja na temat autonomii strategicznej utknęła w martwym punkcie, ponieważ europejskie zaangażowanie postępuje jedynie w konsultacji ze Stanami Zjednoczonymi i w kontekście uczestnictwa państw europejskich w NATO.

BIBLIOGRAFIA

- Alcaro R., Tocci N., *Navigating a Covid World: The European Union's Internal Rebirth and External Quest*, „The International Spectator” 2021, vol. 56, nr 2, <https://doi.org/10.1080/03932729.2021.1911128>.
- Barbé E., Morillas P., *The EU Global Strategy: The Dynamics of a More Politicized and Politically Integrated Foreign Policy*, „Cambridge Review of International Affairs” 2019, vol. 32, nr 6, <https://doi.org/10.1080/09557571.2019.1588227>.
- Bauer M.W., Becker S., *The Unexpected Winner of the Crisis: The European Commission's Strengthened Role in Economic Governance*, „Journal of European Integration” 2014, vol. 36, nr 3, <https://doi.org/10.1080/07036337.2014.885750>.
- Beach D., Pedersen R.B., *Process-Tracing Methods*, Ann Arbor 2019, <https://doi.org/10.3998/mpub.10072208>.
- Becker M., Gehring T., *Explaining EU Integration Dynamics in the Wake of COVID-19: A Domain of Application Approach*, „Journal of European Public Policy” 2023, vol. 30, nr 2, <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2027000>.
- Béraud-Sudreau L., Pannier A., *An “Improbable Paris–Berlin–Commission Triangle”: Usages of Europe and the Revival of EU Defence Cooperation After 2016*, „Journal of European Integration” 2021, vol. 43, nr 3, <https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1740215>.
- Bergmann J., *Neofunctionalism and EU External Policy Integration: The Case of Capacity Building in Support of Security and Development (CBSD)*, „Journal of European Public Policy” 2019, vol. 26, nr 9, <https://doi.org/10.1080/13501763.2018.1526204>.
- Biscop S., *Peace without Money, War without the Americans: Challenges for European Strategy*, „International Affairs” 2013, vol. 89, nr 5, <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12063>.
- Biscop S., *The New Force Model: NATO's European Army?*, „Egmont Policy Brief” 2022, nr 285, September.

⁴⁵ Por. S. Biscop, *Peace without Money, War without the Americans: Challenges for European Strategy*, „International Affairs” 2013, vol. 89, nr 5, s. 1125–1142; tenże, *The New Force Model: NATO's European Army?*, „Egmont Policy Brief” 2022, nr 285, September.

- Bosse G., *Values, Rights, and Changing Interests: The Eu's Response to the War Against Ukraine and the Responsibility to Protect Europeans*, „Contemporary Security Policy” 2022, vol. 43, nr 3, <https://doi.org/10.1080/13523260.2022.2099713>.
- Caporaso J., *Europe's Triple Crisis and the Uneven Role of Institutions: The Euro, Refugees and Brexit*, „Journal of Common Market Studies” 2018, vol. 56, nr 6, <https://doi.org/10.1111/jcms.12746>.
- Chappell L., Exadaktylos T., Petrov P., *A More Capable EU? Assessing the Role of the Eu's Institutions in Defence Capability Development*, „Journal of European Integration” 2020, vol. 42, nr 4, <https://doi.org/10.1080/07036337.2019.1666115>.
- Chou M.-H., Riddervold M., *The Unexpected Negotiator at the Table: How the European Commission's Expertise Informs Intergovernmental EU Policies*, „Politics & Governance” 2015, vol. 3, nr 1, <https://doi.org/10.17645/pag.v3i1.117>.
- Citi M., *Revisiting Creeping Competences in the EU: The Case of Security R&D Policy*, „Journal of European Integration” 2014, vol. 36, nr 2, <https://doi.org/10.1080/07036337.2013.813024>.
- Clapp S., *European Defence Industry Reinforcement Through Common Procurement Act (EDIR-PA)*, Brussels 2023.
- Coticchia F., *A Watershed Moment? European Defence and the War in Ukraine*, [w:] *Facing War: Rethinking Europe's Security and Defence*, red. S. Giusti, G. Grevi, Milan 2022.
- Cross M.K.D., *The Politics of Crisis in Europe*, Cambridge 2017.
- De Wilde P., Zürn M., *Can the Politicization of European Integration Be Reversed?*, „Journal of Common Market Studies” 2012, vol. 50, nr S1, <https://doi.org/10.1111/j.1468-5965.2011.02232.x>.
- Dinan D., Nugent N., Paterson W.-E., *The European Union in Crisis*, London 2017.
- European Council, *Informal Meeting of the Heads of State or Government, Versailles Declaration, 10 and 11 March 2022*, [online] <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>.
- Fernández Ó. i in., *The Impact of Russia's 2022 Invasion of Ukraine on Public Perceptions of EU Security and Defence Integration: A Big Data Analysis*, „Journal of European Integration” 2023, vol. 45, nr 3, <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183392>.
- Ferrara F.M., Kriesi H.P., *Crisis Pressures and European Integration*, „Journal of European Public Policy” 2022, vol. 29, nr 9, <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1966079>.
- Fiott D., *Defence Industrial Cooperation in the European Union: The State, the Firm and Europe*, London 2019, <https://doi.org/10.4324/9780429024207>.
- Fiott D., *In Every Crisis an Opportunity? European Union Integration in Defence and the War on Ukraine*, „Journal of European Integration” 2023, vol. 45, nr 3, <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183395>.
- Håkansson C., *The European Commission's New Role in EU Security and Defence Cooperation: The Case of the European Defence Fund*, „European Security” 2021, vol. 30, nr 4, <https://doi.org/10.1080/09662839.2021.1906229>.
- Haroche P., *A “Geopolitical Commission”: Supranationalism Meets Global Power Competition*, „Journal of Common Market Studies” 2022, vol. 61, nr 4, <https://doi.org/10.1111/jcms.13440>.

- Haroche P., *Supranationalism Strikes Back: A Neofunctionalist Account of the European Defence Fund*, „Journal of European Public Policy” 2020, vol. 27, nr 6, <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1609570>.
- Hoeffler C., *Beyond the Regulatory State? The European Defence Fund and National Military Capacities*, „Journal of European Public Policy” 2023, vol. 30, nr 7, <https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2174581>.
- Hoeffler C., *European Armament Co-Operation and the Renewal of Industrial Policy Motives*, „Journal of European Public Policy” 2012, vol. 19, nr 3, <https://doi.org/10.1080/13501763.2011.640803>.
- Hooghe L., Marks G., *A Postfunctional Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining*, „British Journal of Political Science” 2009, vol. 39, nr 1, <https://doi.org/10.1017/S0007123408000409>.
- Hooghe L., Marks G., *Grand Theories of European Integration in the Twenty-First Century*, „Journal of European Public Policy” 2019, vol. 26, nr 8, <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1569711>.
- Komisja Europejska, *Wspólny komunikat do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Analiza luk inwestycyjnych w zakresie obronności i dalsze działania*, Bruksela, 18 maja 2022 r., JOIN(2022) 24 final.
- Krastev I., Leonard M., *The Crisis of European Security: What Europeans Think About the War in Ukraine*, European Council on Foreign Relations, 9 II 2022, [online] <https://ecfr.eu/publication/the-crisis-of-european-security-what-europeans-think-about-the-war-in-ukraine/>.
- Ladi S., Tsarouhas D., *EU Economic Governance and Covid-19: Policy Learning and Windows of Opportunity*, „Journal of European Integration” 2020, vol. 42, nr 8, <https://doi.org/10.1080/07036337.2020.1852231>.
- Lavallée C., *The European Commission's Position in the Field of Security and Defence: An Unconventional Actor at a Meeting Point*, „Perspectives on European Politics & Society” 2011, vol. 12, nr 4, <https://doi.org/10.1080/15705854.2011.622955>.
- Lovato M., *The Internal Contestation of EU Foreign and Security Policy: A Literature Review of the Implications of Intra-EU Contestation on Crises and Conflicts*, „JOINT Research Papers” 2021, nr 1, September, [online] <https://www.jointproject.eu/?p=516>.
- Martins O., Mawdsley J., *Sociotechnical Imaginaries of EU Defence: The Past and the Future in the European Defence Fund*, „Journal of Common Market Studies” 2021, vol. 59, nr 6, <https://doi.org/10.1111/jcms.13197>.
- Maurer H., Whitman R.G., Wright N., *The EU and the Invasion of Ukraine: A Collective Responsibility to Act?*, „International Affairs” 2023, vol. 99, nr 1, <https://doi.org/10.1093/ia/iia262>.
- Michaels E., Kissack R., *Evaluating the National Acceptability of EU External Action: Conceptual Framework for the ENGAGE Project*, Barcelona 2021, *ENGAGE Working Paper Series*, nr 2, [online] <https://www.engage-eu.eu/publications/evaluating-the-national-acceptability-of-eu-external-action>.
- Müller P., Pomorska K., Tonra B., *The Domestic Challenge to EU Foreign Policy-Making: From Europeanisation to de-Europeanisation?*, „Journal of European Integration” 2021, vol. 43, nr 5, <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.1927015>.

- Niemann A., *Theorising Internal Security Cooperation in the European Union: A Neofunctionalist Perspective*, [w:] *Theorising Internal Security Cooperation in the European Union*, red. M. Rhinard, R. Bossong, Oxford 2016.
- Perot E., *NATO, the EU and the Return of Collective Defence*, „CSDS Policy Brief” 2022, nr 12.
- Rada Unii Europejskiej, *Strategiczny kompas na rzecz bezpieczeństwa i obrony – dla Unii Europejskiej, która chroni swoich obywateli, swoje wartości i interesy oraz przyczynia się do międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa*, Bruksela, 21 marca 2022 r., [online] <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/pl/pdf>.
- Rada Unii Europejskiej, *Ukraina: UE uruchamia misję pomocy wojskowej*, komunikat prasowy, 15 listopada 2022 r., [online] <https://www.consilium.europa.eu/pl/press/press-releases/2022/11/15/ukraine-eu-launches-military-assistance-mission/>.
- Radaelli C.M., *Policy Learning and European Integration*, „Journal of Common Market Studies” 2022, vol. 60, nr S1, <https://doi.org/10.1111/jcms.13432>.
- Rhinard M., *The Crisisification of Policy-Making in the European Union*, „Journal of Common Market Studies” 2019, vol. 57, nr 3, <https://doi.org/10.1111/jcms.12838>.
- Riddervold M., Newsome A., Trondal J., 2021. *European Union Crisis: An Introduction*, [w:] *The Palgrave Handbook of EU Crises*, red. M. Riddervold, J. Trondal, Cham 2021, <https://doi.org/10.1007/978-3-030-51791-5>.
- Riddervold M., *(Not) in the Hands of the Member States: How the European Commission Influences EU Security and Defence Policies*, „Journal of Common Market Studies” 2016, vol. 54, nr 2, <https://doi.org/10.1111/jcms.12288>.
- Riddervold M., Trondal J., *The Commission's Informal Agenda-Setting in the CFSP. Agenda Leadership, Coalition-Building, and Community Framing*, „Comparative European Politics” 2020, vol. 18, nr 6, <https://doi.org/10.1057/s41295-020-00218-1>.
- Sabatino E., *The European Defence Fund: A Step Towards a Single Market for Defence?*, „Journal of European Integration” 2022, vol. 44, nr 1, <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.2011264>.
- Schimmelfennig F., *European Integration (Theory) in Times of Crisis. A Comparison of the Euro and Schengen Crises*, „Journal of European Public Policy” 2018, vol. 25, nr 7, <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1421252>.
- Sil R., Katzenstein P.J., *Analytic Eclecticism in the Study of World Politics: Reconfiguring Problems and Mechanisms Across Research Traditions*, „Perspectives on Politics” 2010, vol. 8, nr 2, <https://doi.org/10.1017/S1537592710001179>.
- Thomas D.C., *The Return of Intergovernmentalism? De-Europeanisation and EU Foreign Policy Decision-Making*, „Journal of European Integration” 2021, vol. 43, nr 5, <https://doi.org/10.1080/07036337.2021.1927013>.
- Tocci N., *Towards a European Security and Defence Union: Was 2017 a Watershed?*, „Journal of Common Market Studies” 2018, vol. 56, nr S1, <https://doi.org/10.1111/jcms.12752>.
- Traktat o Unii Europejskiej*, wersja skonsolidowana, Dz. Urz. UE 2016, C 202.
- White J., *Constitutionalizing the EU in an Age of Emergencies*, „Journal of Common Market Studies” 2023, vol. 61, nr 3, <https://doi.org/10.1111/jcms.13415>.

- Zeitlin J., Nicoli F., Laffan B., *Introduction: The European Union Beyond the Polycrisis? Integration and Politicization in an Age of Shifting Cleavages*, „Journal of European Public Policy” 2019, vol. 26, nr 7, <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1619803>.
- Zuleeg F., Emmanouilidis J.A., Borges de Castro R., *Europe in the Age of Permacrisis*, European Policy Center, 11 III 2021, [online] <https://www.epc.eu/en/Publications/Europe-in-the-age-of-permacrisis~3c8a0c>.

Beata PRZYBYLSKA-MASZNER – politolożka i europeistka. Zatrudniona na stanowisku profesora uczelni w Zakładzie Badań nad Integracją Europejską Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Redaktorka naczelną czasopisma „Rocznik Integracji Europejskiej” (www.rie.amu.edu.pl). Przewodnicząca oddziału poznańskiego Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich. Członkini Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Studiów Europejskich. Zastępczyni dyrektora Centrum Dokumentacji Europejskiej przy WNPiD UAM w Poznaniu. Ekspertka sieci Team Direct Europe w Polsce – projektu koordynowanego przez Dyрекcję Generalną ds. Komunikacji Społecznej Komisji Europejskiej. Swoje zainteresowania badawcze koncentruje wokół zagadnień związanych z instytucjonalizacją w procesie integracji europejskiej; wspólną polityką zagraniczną, bezpieczeństwa i obrony UE; działaniami zewnętrznymi UE, w szczególności w obszarze jej relacji z państwami afrykańskimi.